

Brorsons naturbilleder er rene, klare, plastiske og visuelle skildringer

Brorson var efter sigende habil på både guitar og lut, og han fik da også omstemt det danske sprog og ændret tonen i dansk lyrik. Hans skabelsessalme rummer en forestilling om naturen som en gave og uudgrundelig gåde

📷 Sofie Holm Larsen

🕒 12. juni 2020

💬 Kommentarer (2)

Digtets alder taget i betragtning må det kaldes imponerende, så få sproglige ændringer der er lavet i Brorsons mestersalme »Op, al den ting, som Gud har gjort« fra 1734.

I den berømte anden strofe er originalens »i rad« formuleret om til »på rad«, hvilket vel egentlig er en forringelse, eftersom vi skal forestille os kongerne træde frem én for én, ikke på rad og række, og forgæves prøve at gøre Gud kunsten efter: at skabe.

Derudover er i strofe 4 »fuglesving« sat i stedet for »fuglespring«, hvad der kan være rimeligt nok, når nu vi færdes i skoven og ikke ude på engen under de springende lærker. At niende strofes »hvad er din visdom stor« er blevet til »hvor er din visdom stor« er en betimelig opdatering, og at slutstrofen nu har »Op, stemmer alle folk på jord / med frydetone sammen« og ikke det tungere »Slaaer alle folk på denne jord«, har nok kun gjort konklusionen yderligere fyndig.

Hans Adolph Brorson

Hans Adolph Brorson (1694-1764): Præstesøn fra Sønderjylland. Teologisk eksamen 1721, derefter sognepræst i Randerup (1721-29) og Tønder (1729-37). Så stiftsprovst i Ribe, siden fra 1741 biskop. Udsendte 1732 hæftet »Nogle Julesalmer«, derefter endnu en række hæfter, som sammen med nye salmer og oversættelser fra tysk indgik i Troens rare Klenodie (1739). Posthumt udkom Svane-Sang (1765)

Flere ændringer er der ikke i de fuldendte, letløbende vers. Dette siger alt om Brorsons musikalske enkelthed og verbale direktehed i denne paradoksale lovsang om lovprisningens afmagt, bygget over den klassiske retoriske figur, at talens genstand, her jo den gudskabte verden, langt overstiger den talendes evner.

»Hvad skal jeg sige? Mine ord vil ikke meget sige.«

'Det mindste'

Salmen er i forhold til førstetrykket i hæftet *Nogle Salmer om Troens Grund Gud til Ære og Hans Kircke til opmuntring* – hvorfra den vandrede direkte over i Brorsons hovedværk *Troens rare dvs. sjældne Klenodie* (1739) og året efter fortsatte til den såkaldte »Pontoppidans salmebog« – kortet ned med en tredjedel, fra 15 strofer til ti.

Det har tydeliggjort kompositionen, så alle kan følge, hvorledes digtet begynder og ender med en indbyrdes opfordring, og hvordan den talende herimellem går i dialog med sig selv, sådan at der skridt for skridt, og element for element, bygges op til en henvendt lovprisning: den vise, gode og almægtige Gud, der hidtil har været omtalt i tredje person, bliver tekstens andenpersonsinstans.

Vi skal om et øjeblik fokusere på naturbillederne, de rene, klare, plastiske, visuelle skildringer af de fysiske omgivelser, men forinden er der god grund til at beundre ordspillet »magt« kontra »mægted ej« (strofe 2) og gentagelsen i de tre første strofer af elementet »det mindste«, en detalje, som klart nok må have fascineret Klaus Rifbjerg, siden han i digtsamlingen *Leksikon* (1996) under opslagsordet »brorson« lod selveste Skaberen hylde den sønderjyske digter:

*op al den ting
som han har gjort
hans herlighed at prise
det mindste han
har skabt er stort*

sign. gud

Det er også helt enkelt genialt, når Brorson i strofe 7 lader stjernerne først blinke, siden også vinke, og redaktionen af Den Danske Salmebog 2003 så rigtigt, da man i strofe 6 valgte at bibeholde det lidt gammeldags verbum »kige«, som betegner en særlig anstrengelse eller finindstilling af synssansen, som når man studerer et objekt gennem mikroskop eller fanger en fugl med sin kikkert.

Digtets styrke består i det hele taget i dets troskab mod menneskers sanser. Dets jordnære indtryk appellerer til enhvers erfaring og bruges som pædagogisk velovervejet afsæt op mod erkendelsen af Skaberens storhed. Og vi kan alle følge jeget på dets sansende vandring gennem skove, lavninger og enge, indtil orienteringen pludselig skifter fra horisontal til vertikal, nedad mod havet og opad mod stjernehimlen.

Inspiration fra vandretur

Niels Anton Jensen (1869-1954), som i 1922-37 var præst i Møgeltønder på Brorsons barndomsegn, har fremsat det gæt, at salmen er blevet til under inspiration fra en vandretur fra Randerup op mod Mjolden, hvor lillebroren var præst.

Skoven i strofe 3 og 4 må være den, der før i tiden lå tæt op ad landsbyen Lunde, hvorfra den gående kommer ud i marskegnene, ud blandt blomsterne i engen, og sejler over Brede å, hvad der får ham til at tænke på havet. Efter besøget hos sin bror begynder han turen hjem og ser undervejs stjernerne blinke.

Da pastor Jensen engang præsenterede denne dybt indlevede fantasi for biskop Koch i Ribe, med den tilføjelse, at da digteren var nået helt hjem, satte han sig til skrivebordet og affattede salmen, svarede biskoppen:

»Nej, så gik han i seng og sov på det, og næste morgen digtede han den.«

Hvad der muligvis var næsten lige så fantasifuldt, eftersom Brorson, da han skrev salmen, for længst var flyttet til Tønder.

Hovedet ind i hjertet

Vil man indkredse digtets syn på menneske og natur og forstå dets forundring over skaberværkets mangfoldighed, bør man huske på, at anden fjerdedel af 1700-tallet dels var encyklopædiernes, dels pietismens tid.

Set i det lys er digtet et korrektiv til oplysningstidens voksende tiltro til, at den menneskeskabte visdom, specielt naturvidenskaben, var stand til at beskrive verden udtømmende og sandt. Men samtidig er det en brugstekst beregnet på at oplyse menighedens medlemmer om, hvad deres dåbspagt indebar – et forsøg på, med Erik A. Nielsens ord i hans bog om Brorson (2013), »at bringe hovedet ind i hjertet«. Salmen vil set i dette lys vække den personlige indbildningskraft, vil skærpe den enkeltes evne til at danne forestillinger, som på én gang aktiverer hele kroppen og hele eksistensen hos den troende.

Hertil tjener den langsomt fremadskridende rytme af iagttagelse og bearbejdelse af det sansede, i sindig overvejelse, som så accelererer og forvandles til opadstigende henrykkelse. Erik A. Nielsen har her hæftet sig ved tekstens særegne kombination af opløftelse og from underdanighed.

Han taler om »ekstatisk ydmyghed« og kobler fremadrettet Brorsons tekst til »det sublimes æstetik« hos flere senere digtere, som, når de gysende stilles over for vældig, mægtig natur, erkender deres afstand fra og afmagt over for verden. Men her foregriber vi, hvad der

siden i denne artikelserie skal skrives om for eksempel Schack Staffeldt.

Indtil videre står vi midt i pietismens kulmination, hos en digter, der ønsker, at den troende skal nærme sig det kristne mysterium dels ad forstandens, ad eftertankens vej, dels gennem sine sansninger i kraft af klarøjede iagttagelser, alt imens denne enkelte lytter til fuglenes sang.

Naturen som gave

Hvad skal man kalde det natursyn, som kommer til orde hos Brorson? I udgangspunktet gør han jo, i lighed med Kingo, naturen til en art visdommens bog. Men hans skabelsessalme rummer samtidig en forestilling om naturen som selve det skabte, som en uudgrundelig gåde, og en taknemmelighed for naturen som gave.

I den forbindelse bliver nælden i strofe 2 uundværlig, ene og alene fordi den er så lille og ubetydelig. Historikeren og statsadministratoren Ove Malling (1747-1829) forsøgte at fjerne den, da man under forberedelserne til *Evangelisk-christelig Salmebog* stødte på den og brændte sig på den gode smags vegne. Litteraturforskeren Knud Lyhne Rahbek stred hårdnakket for at bevare nælden og billedet af kongerne i rad; men det nedslående resultat blev i den færdige salmebog dette:

*Og kom end alle Kongerne
I deres Pragt og Vælde,
Ei mindste Straa frembragte de,
Et Vink dem selv kan fælde.*

Det kan man da kalde Bessermachen, om end det da var både smukt og klogt at minde om magtens ubestandighed. Heroverfor står stadig Brorsons oprindelige tekst, en af de mange, hvormed han, der efter sigende var habil på guitar og lut, fik omstemt det danske sprog og ændret tonen i dansk lyrik.

Brorson: Op, al den ting, som Gud har gjort

1

Op, al den ting, som Gud har gjort,
hans herlighed at prise!
Det mindste, han har skabt, er stort
og kan hans magt bevise.

2

Gik alle konger frem på rad
i deres magt og vælde,
de mægted ej det mindste blad
at sætte på en nælde.

3

Det mindste græs jeg undrer på
i skove og i dale,
hvor skulle jeg den visdom få
om det kun ret at tale?

4

Hvad skal jeg sige, når jeg ser,
at alle skove vrimle,
de mange fuglesving, der sker
op under Herrens himle?

5

Hvad skal jeg sige, når jeg går
blandt blomsterne i enge,

når fuglesangen sammenslår
som tusind harpestreng?

6

Hvad skal jeg sige, når mit sind
i havets dybe grunde
kun dog så lidt kan kige ind
og ser så mange munde?

7

Hvad skal jeg sige, når jeg ser,
hvor stjerneflokken blinker,
hvor mildt enhver imod mig ler
og op til himlen vinker?

8

Hvad skal jeg sige, når jeg op
til Gud i ånden farer
og ser den store kæmpetrof
af blide engleskarer?

9

Hvad skal jeg sige? mine ord
vil ikke meget sige:
o Gud! hvor er din visdom stor,
din godhed, kraft og rige!

10

Op, stemmer alle folk på jord
med frydetone sammen:
Halleluja, vor Gud er stor!
Og Himlen svare: Amen!

Hans Adolph Brorson 1734.